

УДК 634.17:635.92

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ГЛОДУ ОДНОМАТОЧКОВОГО В ОЗЕЛЕНЕННІ

Г.П. Леонтяк, доктор с.-г.н, професор

**Рибницька філія Придністровського державного університету
(Молдова)**

О.П. Тисячний, доцент

Уманський національний університет садівництва

М.Ю. Осіпов, доцент

Уманський національний університет садівництва

Зелені насадження є невід'ємним компонентом міських екосистем, від кількості яких залежить санітарно-гігієнічний стан міста та його архітектурно-планувальне рішення. Чим багатший асортимент рослин міста, тим значніший вплив рослинності на навколишнє середовище, а вдале їх поєднання та розміщення в системі міста підвищує його естетичну цінність.

Глід одноматочковий (*Crataegus monogyna* Jacq.) – цінний дикорослий плодовий кущ або невелике дерево, що зустрічається у міських посадках, на вулицях, скверах, парках та за його межами на узліссях, у складі підліска розріджених і низькоповнотних насаджень Правобережного Лісостепу України.

В умовах міста глід одноматочковий виконує екологічну, декоративну, фітомеліоративну та інші функції. Вивчення особливостей росту і розвитку глоду на урбанізованих територіях дозволить підібрати найоптимальніші умови для його росту та впровадження в місто.

Метою дослідження є вивчення глоду одноматочкового в умовах Правобережного Лісостепу України.

Об'єкт дослідження – глід одноматочковий в умовах Правобережного Лісостепу України.

Методи дослідження. В основу досліджень покладені як загальнонаукові (аналіз, спостереження), так і спеціальні методи пізнання, що використовуються для дендрологічних та лісівничих досліджень.

Результати дослідження. У природних насадженнях глід зустрічається в Південно-Західній Європі, Середній Азії, у Криму, Передкавказзі, Західному Кавказі, Молдові, Латвії, Білорусії і центральній частині Росії.

Крона у глоду одноматочкового кулеподібна або яйцеподібна, нерідко асиметрична. Колючки глоду рідкі, довжиною до 1 см, а іноді взагалі відсутні. Бруньки широкояйцевидні, конічні, довжиною 3–6 мм, темно-бурі. Пагони сіруваті з темними сочевичками. Листя три-, п'ятилопате, обернено-яйцеподібне, видовжено-яйцеподібне, глибоко надрізане, на верхівці з зубцями, зверху – темно-зелене, блискуче, знизу – світло-зелене. Листя розміщене спіралью з суцільною пірчасто-надрізаною лопатевою або розсіченою пластинкою, зубчасте або пильчасте, у деяких екземплярів цілнокрає, 1–12 см довжиною, черешкове, майже сидяче. Квіти білі, зібрані у прямостоячі суцвіття (до 5 см), по 10–12 штук. Суцвіття знаходиться на кінцях коротких бокових пагонів поточного року, складні, щіткоподібні, рідше зонтикоподібні. Квітки двостатеві, п'ятимірні, правильні, з білими чи ледь рожевими пелюстками, з 5–20 тичинками, що мають білі, рожеві, жовті чи фіолетові пиляки, з 1–5 вільними маточками, з нижньою зав'яззю [1, 6].

Плоди глоду одноматочкового зустрічаються різних форм: яблукоподібні, кулясті або широкоеліпсоподібні, овальні, обернено-овальні, приплюснута-кулеподібні, а за кольором – жовті, червоні, коричнево-червоні або чорні, мають борошністу або соковиту м'якоть з 1–3 кісточками [6].

Глід одноматочковий зростає на відкритих ділянках, де формує щільну крону, гарно квітує та плодоносить щороку. У насадженні він тягнеться до сонця і у вікнах та на узліссях формує глодові зарослі [3].

Глід не вибагливий до типу ґрунту, добре переносить засуху і зростає на кам'янистих схилах. На схилах північної експозиції глід практично відсутній, або є у невеликих кількостях. В умовах Правобережного Лісостепу України місця його зростання різняться як освітленістю, так і родючістю ґрунтів.

Глід добре переносить зимові температури та низьку вологість повітря. В умовах міста підмерзання у дерев глоду одноматочкового не виявлено. Тільки

на узліссях у малосніжні та тривалі морозні дні одиночно відмічалось підмерзання.

Досліджуючи проходження фенологічних фаз глоду одноматочкового у різних еколого-фітоценотичних поясах встановлено, що на території міста фенологічні фази проходять на декілька днів раніше. Масове набухання бруньок у місті спостерігалось 13 березня, а у місцях проходження комунікацій та скупчення автотранспорту відмічалось на декілька днів раніше. Найпізніше фенологічні фази проходили на узліссях (Таблиця 1).

Таблиця 1

Фенологічні фази глоду одноматочкового

Місце зростання	Початок сокоруху	Масове набухання бруньок	Розпускання листя		Цвітіння		Плодоношення		Листопад	
			початок	кінець	початок	кінець	дозрівання першого плоду	масове дозрівання плодів	початок	кінець
у насадженні	2.03	25.03	22.04	26.04	19.05	30.05	29.08	6.09	10.10	1.11
на узліссі	7.03	17.03	18.04	25.04	16.05	26.05	26.08	8.09	12.10	8.11
на поляні	24.02	16.03	13.04	19.04	12.05	24.05	12.08	20.08	14.10	6.11
у місті	22.02	13.03	10.04	16.04	5.05	15.05	4.08	14.08	2.10	29.10

Архітектоніка кореневої системи дозволяє вводити його в меліоративні насадження, тим самим сприяючи зменшенню ерозійних процесів на складних ділянках [4].

Глід широко використовується як топіарна рослина. З нього формують живі загорожі, стрижені геометричні фігури та інші витвори топіарного мистецтва [5]. Глід одноматочковий має 11 декоративних форм [2].

Тривалий період перебування плодів на гілках підвищує декоративність глоду та створює базу для харчування птахів. Велику цінність мають плоди, квіти, кора для використання у фармакологічній і харчовій промисловості.

Досліджуючи особливості росту глоду в умовах міста, можна зробити наступні висновки:

- Правобережний Лісостеп України входить в зону природного ареалу глоду одноматочкового;
- стійкість до урбанізованих факторів, невибагливість до кліматичних, ґрунтових, гідрологічних та інших умов, декоративні та екологічні особливості сприяють широкому використанню глоду одноматочкового в озелененні населених міст.

Список літератури

1. Бобореко Е.З. Боярышник / Е.З. Бобореко. – Минск: Наука и техника, 1974. – 224 с.
2. Осіпов М.Ю. Декоративні форми глоду одноматочкового / М.Ю. Осіпов // Тези доповідей учасників конф. наук.-педагог. працівників, наукових співробітників і аспірантів та 62-ої студент. наук. конф. – К., 2008. – С. 134–136.
3. Осіпов М.Ю. Лісівничі особливості глоду одноматочкового (*Crataegus monogyna* Jacq.) та використання його в умовах Правобережного Лісостепу України [Текст]: автореферат дис. ... канд. с.-г. наук : 06.03.03 / М.Ю. Осіпов; Держ. вищ. навч. закл. «Нац. лісотехн. ун-т України». – Львів, 2014. – 20 с.
4. Осіпов М.Ю. Проникність та протяжність кореневої системи глоду одноматочкового в умовах насаджень Правобережного Лісостепу України / М.Ю. Осіпов, Г.П. Леонтяк, О.О. Заморський // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. пр. – Львів: РВВ НЛТУ України, 2009. – Вип. 19.1. – С. 11–15.
5. Осіпов М.Ю. Фігурна стрижка глоду (*Crataegus* L.) / М.Ю. Осіпов // Актуальні проблеми садово-паркового мистецтва: матеріали міжнародної наукової конференції. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2015. – С. 126–128.
6. Цикаляк Г.П. Род *Crataegus* L. – боярышник / Г.П. Цикаляк // Деревья и кустарники, культивируемые в Украинской ССР. Покрытосеменные. – К. : Наукова думка, 1986. – С. 481–504.